

МИТОЛОШКИ ЗБОРНИК 53

ЦЕНТАР ЗА МИТОЛОШКЕ СТУДИЈЕ СРБИЈЕ

КРАГУЈЕВАЦ
2026

ISSN 1450-9792

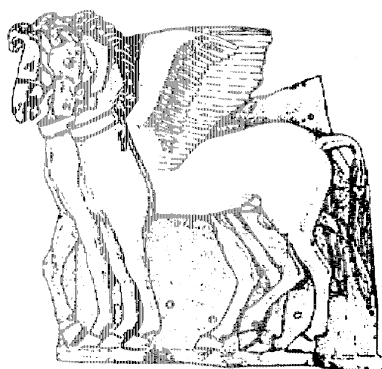
MYTHOLOGY COLLECTION 53

CENTRE FOR MYTHOLOGICAL STUDIES OF SERBIA

KRAGUJEVAC

2026

ЦЕНТАР ЗА МИТОЛОШКЕ СТУДИЈЕ СРБИЈЕ

Уредник
ПРОФ. ДР МАРКО АТЛАГИЋ

МИТОЛОШКИ ЗБОРНИК 53

ISSN 1450-9792

Издавач:

ЦЕНТАР ЗА МИТОЛОШКЕ СТУДИЈЕ СРБИЈЕ — КРАГУЈЕВАЦ
НАРОДНА БИБЛИОТЕКА „М. ТРЕБИЊАЦ“ — БАЈИНА БАШТА

За издавача:

ЖИВОЈИН АНДРЕЈИЋ

Уредник:

ПРОФ. ДР МАРКО АТЛАГИЋ

Приређивач:

ЖИВОЈИН АНДРЕЈИЋ

Редакција:

Академик Злата Бојовић (Београд), Академик Wolfgang Rohrbach (Беч – Аустрија), др Димитрис Вогиацис (Атина – Грчка), проф. др Марко Атлагић (Косовска Митровица), проф. др Александра Костић (Београд – Косовска Митровица), проф. Љиљана Бјелица (Рим – Сарајево), др Дмитар Атанасов (Софија), др Милош Луковић (Београд), проф. др Бошко Сувајцић (Београд), др Ивица Тодоровић (Београд), проф. др Вера Јовановић (Крагујевац), доц. др Стефан Анчев (Велико Трново – Бугарска), др Кристијан Јерић (Београд – Сомбор), Живојин Андрејић (Рача)

ISBN 978-86-80684-42-0

Тираж: 300

Штампа: ProDesign Крагујевац

Први број Митолошког зборник објављен је 1998. године.

Чланци се објављују и дистрибуирају у складу са лиценцом Creative Commons Ауторство-Некомерцијално Међународна 4.0 (CC BY NC 4.0 <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>). Радови објављени у овом часопису се не хонораришу. Оцене изнете у чланцима лични су ставови аутора засновани на њиховим истраживањима и не изражавају мишљење Редакције нити установе у којој су аутори запослени.

ДРИНА ИЗМЕЂУ ИСТОРИЈЕ И МИТА: ТУРИСТИЧКА ВАЛОРИЗАЦИЈА КУЛТУРНОГ ИДЕНТИТЕТА ПОДРИЊА

САРА Д. СТАНИЋ ЈОВАНОВИЋ¹

Институт друштвених наука, Београд

ДУШИЦА Г. КОВАЧЕВИЋ²

Институт друштвених наука, Београд

Сажетак. Река Дрина представља историјски, природни и симболички простор чије значење превазилази улогу географске и државне границе. Дуж њеног тока развијала су се предања, легенде, језички изрази и књижевни наративи који су допринели обликовању културног памћења и идентитета Подриња. Циљ рада је да се испита однос историјски потврђених чињеница и митологизованих представа о Дрини, као и могућност њихове интеграције у савремену туристичку интерпретацију. Истраживање је засновано на анализи историјске, фолклористичке, правне и туристичке литературе, релевантних међународних стандарда заштите културног наслеђа и одабраних примера усменог, књижевног и фразеолошког наслеђа. Анализа показује да се симболичко значење Дрине не заснива на једном целовитом миту, већ на међусобном деловању историјског искуства, усмених предања, књижевности и језичког памћења. Њихова туристичка валоризација захтева јасно разликовање историјске чињенице, легенде и књижевне обраде, као и поштовање принципа аутентичности и учешћа локалних заједница у очувању и представљању нематеријалног културног наслеђа. Закључује се да стручно заснована интерпретација ових различитих слојева може допринети формирању препознатљивих културних рута и одрживом развоју туристичке дестинације, без свођења локалног наслеђа на комерцијално прилагођен наратив.

1 sstanic@idn.org.rs, ORCID iD: 0009-0004-7546-7374.

2 dkovacevic@idn.org.rs, ORCID iD: 0000-0001-7082-7159

Рад је примљен 11. маја 2026, а прихваћен за објављивање на састанку Редакције Центра за митолошке студије Србије одржаном 15. августа 2026.

Кључне речи: Дрина, Подриње, културно памћење, легенда, нематеријално културно наслеђе, правна заштита, културни туризам.

УВОД

Река Дрина представља један од значајних природних, историјских и културних простора западног дела Балкана. Њена улога током историје превазилазила је оквири географске одреднице, будући да је истовремено била граница, комуникациони правац и место сусрета различитих култура, цивилизација и историјских процеса. Као простор кретања, раздвајања и повезивања, Дрина је заузела важно место у колективном и културном памћењу становништва Подриња. Њена симболика изражена је у историјским сведочанствима, народним предањима и књижевним делима, међу којима посебно место заузима роман *На Дрини ћуприја* Иве Андрића. У овом делу река и мост постају симболи трајања, историјских промена и сусрета различитих епоха (Андрић, 1945). Различити цивилизацијски, верски и културни утицаји који су се вековима сусретали дуж Дрине оставили су трајан печат на културни идентитет Подриња.

Савремена проучавања културног наслеђа указују на то да наслеђе није само збир материјалних остатака прошлости већ и сложен процес стварања, тумачења и преношења значења посредством којег заједнице обликују сопствени идентитет (Smith, 2006). У том смислу, митови, легенде и усмена предања могу представљати важне облике нематеријалног културног наслеђа, јер учествују у преношењу колективних представа о простору, пореклу и историјском искуству заједнице. Колективно памћење, при томе, не подразумева непромењено чување прошлости, већ њено тумачење и реконструисање у складу са друштвеним оквирима у којима се памћење образује и преноси (Halbwachs, 1992). Предања и симболичке представе повезане са Дрином стога нису значајне само као остаци прошлости већ и као облици посредством којих локалне заједнице изражавају однос према сопственом историјском искуству и простору у којем живе. У српској култури и етнологији посебна пажња посвећена је народној традицији, обичајима и усменом стваралаштву као носиоцима колективног памћења. Проучавања народне културе показују да се митски мотиви и традиционалне представе преносе, преобликују и укључују у нове друштвене и културне контексте (Чајкановић, 1973). Управо овај слој нематеријалног наслеђа представља важну основу за разумевање симболичког значаја Дрине и Подриња.

У области културног туризма све већи значај добија интерпретација наслеђа, која не подразумева само представљање материјалних карактеристика одређеног локалитета већ и откривање његових значења, вредности и односа са заједницом у којој је настао. Према Тилдену, циљ ин-

терпретације јесте да посредством приче, симбола и одговарајућег контекста код посетилаца развије разумевање наслеђа и лични однос према њему (Tilden, 1957). Савремени приступи културном туризму наглашавају да интерпретација историјских и митологизованих садржаја може допринети креирању аутентичног туристичког доживљаја, очувању идентитета локалних заједница и одрживом коришћењу културних ресурса (Timothy & Boyd, 2003). Подриње поседује значајан потенцијал за развој културног туризма заснованог на повезивању природног окружења, историјских догађаја, сакралног наслеђа, локалних предања и књижевних наратива. Интерпретација ових вредности омогућава да се Дрина представи не само као природни ресурс већ и као простор културног памћења у којем се преплићу историја, легенда и идентитет.

Полазећи од наведеног, у раду се испитује на који начин се историјска улога Дрине, предања настала дуж њеног тока и њихово књижевно обликовање могу интегрисати у савремену туристичку интерпретацију Подриња. Истраживање је засновано на анализи релевантне историјске, фолклористичке, правне и туристичке литературе, одабраних примера усменог, књижевног и фразеолошког наслеђа, као и међународних и националних стандарда заштите културног наслеђа. Циљ рада није утврђивање историјске веродостојности легенди, већ сагледавање начина на који су оне, у међусобном деловању са историјским искуством, књижевношћу и језиком, допринеле симболичком обликовању Дрине и културног идентитета Подриња. Полазна претпоставка јесте да се туристичка вредност овог наслеђа не заснива на некритичком представљању предања као историјских чињеница, већ на њиховој стручној и контекстуализованој интерпретацији, повезивању са материјалним локалитетима и укључивању локалних заједница у њихово очување и представљање.

ИСТОРИЈСКИ СЛОЈЕВИ ПОДРИЊА КАО ОСНОВА КУЛТУРНО-ТУРИСТИЧКЕ ИНТЕРПРЕТАЦИЈЕ

Историјски значај Дрине не произлази само из њене улоге природне и политичке границе већ и из чињенице да је њена долина представљала простор кретања људи, робе и културних утицаја. Дуж речног тока формиран су сакрални комплекси, утврђења, мостови, насеља и места сахрањивања која сведоче о различитим периодима развоја Подриња. Истовремено, многи од ових локалитета временом су добили додатна значења кроз усмена предања, топониме, књижевност и колективно памћење. За туристичку интерпретацију зато није довољно представити само време настанка и материјалне карактеристике локалитета, већ је

потребно показати како се њихово значење мењало и допуњавало у различитим историјским и друштвеним околностима.

Међу најзначајнијим местима културног наслеђа у околини Бајине Баште издваја се манастир Рача, чије се оснивање у традицији повезује са краљем Драгутином. Независно од питања прецизног датовања појединих фаза његовог развоја, манастир представља важно место духовног и културног трајања. Посебан значај стекао је деловањем рачанских преписивача, који су допринели очувању рукописне и књижевне традиције у XVII веку и њеном каснијем преношењу у друга културна средишта (Павић, 1970; Милић и Пејић, 1998). У туристичкој интерпретацији Рача се зато не би представљала само као сакрална грађевина већ и као место памћења, писмености и преношења културног идентитета. Повезивање материјалног комплекса са причом о преписивачкој делатности показује на који начин нематеријални садржај може повећати интерпретативну и образовну вредност једног локалитета.

Другу врсту историјског наслеђа представљају остаци утврђења Солотник, у близини села Солотуша. Његов положај и очувани материјални остаци упућују на одбрамбену и комуникациону улогу средњовековних утврђења у простору између Подриња, Таре и западних области средњовековне Србије (Дероко, 1950). Међутим, ограниченост писаних извора о самом локалитету оставила је простор за развој различитих локалних тумачења и његово повезивање са ширим циклусом предања о „Јерининим градовима“. Управо овај однос између материјалног остатка, недовољно познате историје и накнадно насталог предања чини Солотник значајним за тему рада. У туристичком представљању потребно је јасно означити шта је утврђено археолошким и историјским истраживањима, а шта припада локалном предању. Легенда не треба да замени историјско знање, али може бити представљена као сведочанство о начину на који је локална заједница тумачила порекло и функцију недовољно познатог локалитета.

Посебно важан потенцијал за културни туризам имају некрополе стећака Мраморје у Перућцу и Мраморје у Растишту. Оне су део транснационалног добра „Средњовековна гробља стећака“, уписаног 2016. године на Листу светске баштине Организације Уједињених нација за образовање, науку и културу (UNESCO). Ово серијско добро обухвата локалитете у Србији, Босни и Херцеговини, Црној Гори и Хрватској, а стећци се тумаче као сведочанство духовних, уметничких и историјских особености средњовековних култура југоисточне Европе. Њихов значај произлази и из повезаности са локалним веровањима, топонимима, предањима и обичајима који су се развијали након престанка њихове првобитне функције (UNESCO World Heritage Centre, 2016). Некрополе у Перућцу и Растишту

зато могу бити интерпретиране истовремено као археолошки локалитети, део транснационалног наслеђа и места око којих је формирано локално културно памћење.

Транснационални карактер стећака посебно је значајан за туристичку валоризацију Подриња. Он показује да културно наслеђе не мора пратити савремене државне границе и да исти културни феномен може припадати историјском искуству више заједница. Та чињеница омогућава развој прекограничних културних рута, али истовремено захтева избегавање једностраног националног или верског присвајања наслеђа. Туристичка интерпретација треба да представи различите историјске слојеве и тумачења, уз поштовање научних налаза и учешће заједница које ове локалитете препознају као део сопственог наслеђа.

На ширем простору Подриња, мост Мехмед-паше Соколовића у Вишеграду представља најпознатији пример преплитања документоване историје, материјалног наслеђа, усменог предања и књижевности. Мост је подигнут крајем XVI века по налогу великог везира Мехмед-паше Соколовића, а пројектовао га је османски дворски архитекта Мимар Синан. На Листу светске баштине уписан је 2007. године као изузетно остварење османске архитектуре и градитељства и као сведочанство културних размена које су се одвијале између Балкана, Османског царства и медитеранског света (UNESCO World Heritage Centre, 2007). Његова културна вредност, међутим, не завршава се у историји изградње и архитектури. Мост је током времена постао средиште бројних предања, симболичких представа и књижевних интерпретација, међу којима посебно место заузима Андрићев роман На Дрини ћуприја.

Наведени локалитети показују да туристички потенцијал Подриња не почива на изолованом представљању појединачних споменика. Манастир Рача, Солотник, некрополе у Перућцу и Растишту и вишеградски мост могу се повезати у тематску целину засновану на односу реке, историјске границе, писмености, градитељства, културног памћења и локалних предања. Ипак, такво повезивање захтева јасну интерпретативну структуру. Посетиоцу би требало омогућити да разликује документоване историјске чињенице, археолошка тумачења, усмена предања и књижевне обраде, али и да разуме начин на који су се ови слојеви током времена међусобно допуњавали.

Научно заснована туристичка интерпретација тако има двоструку улогу. Са једне стране, она повећава привлачност локалитета повезујући материјално наслеђе са причама, симболима и искуством локалне заједнице. Са друге стране, она спречава да се легенда представи као историјска чињеница или да се сложено наслеђе сведе на једну комерцијално прилагођену верзију прошлости. Историјски слојеви Подриња зато не

представљају само ресурс туристичке понуде већ и оквир у којем се постављају питања тачности, одговорности, учешћа заједнице и заштите интегритета културног наслеђа. На тој основи могуће је приступити анализи начина на који је Дрина митологизована у усменом, књижевном и језичком памћењу.

ДРИНА У ЛЕГЕНДИ И КУЛТУРНОМ ПАМЋЕЊУ: ПРАВНИ И БЕЗБЕДНОСНИ АСПЕКТИ ОЧУВАЊА НАСЛЕЂА

МИТОЛОГИЗАЦИЈА ДРИНЕ У УСМЕНОМ, КЊИЖЕВНОМ И ЈЕЗИЧКОМ ПАМЋЕЊУ

Разматрање митског значења Дрине захтева разликовање мита, легенде и предања као сродних, али не и истоветних облика традиционалног приповедања. Према класичној подели Вилијама Баскома, митови су најчешће смештени у удаљено и сакрално време и обухватају деловање божанских или натприродних актера, док се легенде везују за препознајљив историјски простор, људске личности и догађаје којима заједница приписује одређени степен веродостојности (Bascom, 1965). Посматрана из те перспективе, већина наратива повезаних са Дрином не припада миту у ужем фолклористичком значењу, већ локализованим историјским, градитељским и етиолошким предањима. Ипак, о *мију о Дрини* може се говорити у ширем културолошком смислу – као о скупу предања, симболичких представа, језичких израза и књижевних наратива посредством којих је река добила значења која превазилазе њена природна и географска својства.

Најразвијенији комплекс таквих представа везује се за подизање вишеградске ћуприје. У његовом средишту налазе се Раде Неимар, вила бродарица која омета градњу и близанци Стоја и Остоја, чија би жртва требало да обезбеди трајност грађевине. Реч је о локалној варијанти ширег фолклорног обрасца према којем подизање монументалне грађевине захтева жртву или савладавање натприродне силе. Истраживање Росан-де Бајовић показује да се лик Рада Неимара у усменој традицији развио у типског градитеља коме су приписиване различите монументалне грађевине. Иако се иза његовог имена могу препознати могући историјски прототипови, он је у усменом и књижевном наслеђу постао симбол градитељске вештине (Бајовић, 2022). У песмама о изградњи ћуприје у Вишеграду историјски подаци, старији фолклорни мотиви и локално памћење спојени су у наратив у којем успех градње зависи од савладавања или умиривања реке. Дрина тако престаје да буде пасивни простор градње и постаје активна сила која се опире човековом покушају да је премости.

Овај комплекс предања најпознатије је књижевно уобличен у Андрићевом роману *На Дрини ћуприја*. Андрић преузима мотиве Рада Неимара, виле бродарице и Стоје и Остоје и укључује их у шири контекст о градњи моста и животу вишеградске касабе (Андрић, 1945). Роман, међутим, не представља етнографски запис, па се његови садржаји без додатне провере не могу користити као непосредан доказ о облику и распрострањености локалног усменог предања. Његов значај огледа се у књижевном преобликовању фолклорних мотива и њиховом укључивању у шири образац културног памћења Дрине. Како указује Марковић, у структури романа присутни су елементи фолклорне традиције, укључујући представе о води и мосту као граничним просторима на којима се сусрећу људски и натприродни свет (Марковић, 2014).

Вишеслојност локалног памћења видљива је и у причи о удубљењима у камену уз реку, која хришћанска деца повезују са копитима Шарца Краљевића Марка, а муслиманска са коњем Алије Ђерзелеза. Исти материјални траг тако добија различита објашњења у зависности од културне и верске традиције заједнице која га тумачи. Вредност овог примера није у утврђивању која је верзија тачна, већ у показивању да један локалитет може истовремено бити носилац више културних наратива, који сведоче о сложенем идентитету простора у којем су се вековима сусретале различите заједнице.

Сличну функцију има прича о Радисаву из Уништа, који се у Андрићевом романескном наративу супротставља градњи моста и кулуку, док колективно памћење његово страдање преобликује у легенду о јунаку одареном натприродном снагом. Историјско искуство принудног рада и отпора власти тако прелази у својеврсну легенду. Овај пример показује да легенда не мора бити супротност историји, већ може представљати начин на који заједница памти и симболички обрађује искуство насиља, неправде или отпора. Зато је неопходно разликовати историјски контекст, локално предање и његово Андрићево књижевно обликовање.

Симболичко значење Дрине сачувано је и у језику. Фразеологизам *исправљајћи криву Дрину* означава покушај да се реши готово нерешив проблем или исправи нешто што превазилази могућности појединца. Старија пословица варијанта забележена је код Вука Караџића у облику *Не може се крива Дрина раменом исправити*, док је употреба фразеологизма потврђена и у савременим лингвистичким истраживањима (Караџић, 1849; Базић, 2022). Физичка особина реке – њен кривудасти и променљиви ток – прешла је у културну метафору сложености и истрајности у једноставним решењима. Посматрани заједно, наведени примери показују да се културна митологизација Дрине не заснива на једном целовитом миту, већ на међусобном деловању усмених предања, књижевних обрада и

језичког наслеђа, што представља основу њене културне и туристичке вредности.

ПРАВНИ ОКВИР И БЕЗБЕДНОСНИ ИЗАЗОВИ ОЧУВАЊА ПРЕДАЊА О ДРИНИ

Предања, легенде и други облици усменог изражавања могу се разматрати у оквиру савременог правног концепта нематеријалног културног наслеђа. Конвенција Организације Уједињених нација за образовање, науку и културу (UNESCO) о очувању нематеријалног културног наслеђа из 2003. године међу његове домене укључује усмене традиције и изразе, док само наслеђе одређује као праксе, представе, изразе, знања и вештине које заједнице, групе и, у одређеним случајевима, појединци препознају као део сопственог културног наслеђа. Република Србија потврдила је Конвенцију 2010. године, а њени принципи укључени су и у национални систем заштите културног наслеђа (Закон о потврђивању Конвенције о очувању нематеријалног културног наслеђа, 2010; Закон о културном наслеђу, 2021).

Постојање и локално преношење одређене легенде не значе да је она аутоматски стекла формални статус регистрованог или заштићеног елемента нематеријалног културног наслеђа. Зато је потребно разликовати широко културолошко разумевање наслеђа од његовог формалног правног признавања. У случају предања о Дрини нарочито су важни документовање различитих варијанти, њихово међугенерациско преношење и учешће заједница које их препознају као део свог наслеђа. Њихова вредност не произлази само из садржаја приче већ и из начина на који се она преноси, тумачи и преобликује у одређеном друштвеном контексту.

Оквирна конвенција Савета Европе о вредности културног наслеђа за друштво из 2005. године, позната као Фаро конвенција, повезује културно наслеђе са правом на учешће у културном животу и уводи концепт *заједнице наслеђа*. Република Србија потврдила је ову конвенцију 2010. године. Примењено на Подриње, њени принципи подразумевају да локално становништво не треба посматрати само као пасивни део туристичке понуде, већ као учесника у избору, очувању и представљању наратива који обликују идентитет простора. То је посебно важно код наслеђа које постоји у више варијанти и које различите верске, етничке и локалне заједнице могу специфично тумачити.

Правни и етички захтев за учешћем заједнице повезан је са безбедносним аспектом заштите културног идентитета. Културна безбедност овде се не користи као посебна позитивноправна категорија, већ као аналитички оквир за препознавање ризика који могу угрозити интегритет и одрживост наслеђа. Они обухватају губитак предања услед прекида међугенерациског преношења, њихово поједностављивање ради тури-

стичке промоције, представљање књижевне фикције као историјске чињенице и једнострано присвајање вишеслојног наслеђа. Ови ризици посебно су изражени у случају Дрине, која представља државну границу, али истовремено и заједнички културни простор. Представљање различитих наратива – као у примеру тумачења трагова у камену кроз ликове Краљевића Марка и Алије Ђерзелеза – може допринети разумевању културне сложености Подриња, док једнострана интерпретација може потиснути друге варијанте памћења и претворити наслеђе у средство симболичког разграничења.

Туристичка комерцијализација није сама по себи неспојива са очувањем нематеријалног наслеђа. Она може повећати његову видљивост и допринети локалном развоју, али и произвести супротан ефекат ако се предање издвоји из контекста, прилагоди очекивањима посетилаца и представи као непроменљива и аутентична прича. Према приступу UNESCO-а, тежиште зато није на фиксирању једне наводно изворне варијанте, већ на очувању услова у којима заједнице могу наставити да стварају, преносе и преобликују живо наслеђе (UNESCO, 2015). Повеља Међународног савета за споменике и споменичке целине (ICOMOS) о интерпретацији и презентацији локалитета културног наслеђа додатно наглашава потребу за документованом, контекстуализованом и стручно заснованом интерпретацијом (ICOMOS, 2008). Јасно разликовање историјски потврђених чињеница, усменог предања и књижевне обраде не умањује вредност легенде, већ омогућава разумевање њене улоге у обликовању колективног памћења и смањује ризик од историјске дезинформације, културног поједностављивања и искључивања појединих заједница. На тој основи правна заштита, културна безбедност и туристичка валоризација могу се развијати као међусобно допуњујући циљеви.

ИНТЕРПРЕТАЦИЈА КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА ДРИНЕ И ПОДРИЊА КРОЗ ТУРИЗАМ

Река Дрина настаје спајањем Таре и Пиве код Шћепан Поља и припада црноморском сливу. Са веома разноликим сливом површине 19.570 km² и дужином од око 345 km, односно 346 km према другом извору, до ушћа код Босанске Раче представља највећу притоку Саве. По свом геолошком саставу, надморској висини, хидрографији, рудним налазиштима, биљном и животињском свету, слив Дрине веома је разнолик, што омогућава комплементарност привреде и чини га посебном природном целином (Милутиновић, Вилић и Тошић, 2006, стр. 25). Дуж свог тока Дрина пролази кроз више урбаних насеља која представљају значајне рецептивне центре овог подручја. Међу већим градовима кроз које протиче издвајају

се Фоча, Горажде, Вишеград, Бајина Башта, Зворник и Лозница. Ови градови, смештени уз речни ток, представљају важне историјске, културне и привредне центре Подриња, чији је развој у значајној мери повезан са географским положајем и туристичким ресурсима реке Дрине. У доњем делу свог тока река развија бројне меандре, пролазећи кроз сужења, клисуре и долињске пределе, чиме формира атрактивне пејзажне целине. Наведене морфолошке карактеристике, природна очуваност и визуелна привлачност представљају значајну основу туристичке валоризације Дрине.

Дрина је река изузетне природне снаге, чији кривудасти ток и динамичан карактер вековима обликују идентитет простора кроз који протиче. Њена историјска улога превазилази значај природне границе, јер је представљала линију раздвајања, али и простор прожимања различитих култура и цивилизација. Од разграничења великих политичких и цивилизацијских целина у ранијим историјским периодима, преко границе између Србије и Аустроугарске, до савремене државне границе између Србије и Босне и Херцеговине, Дрина је остала трајни симбол историјских процеса, колективног памћења и културног идентитета Подриња. Усечена у стеновите масиве околних предела, Дрина својим кањонским долинама представља изузетну природну целину, чији импозантни пејзажи истовремено изазивају осећај дивљења и поштовања према снази природе. Њен вијугави ток, изражена динамика речног корита и бројне пејзажне целине доприносе атрактивности овог простора.

Дуж тока Дрине формирана су значајна акумулациона језера – Вишеградско, Перућачко и Зворничко – која представљају важне елементе туристичке понуде и просторе за развој различитих облика рекреативних активности. Значајан природни ресурс Дрине представља и њен богат ихтиофаунски потенцијал, нарочито присуство младице, једне од најцењенијих рибљих врста у европским водама, што ово подручје чини привлачним за љубитеље спортског риболова. Поред риболовног туризма, посебно место у туристичкој афирмацији Дрине заузимају манифестациони и авантуристички облици туризма. Дринска регата, као једна од најпознатијих туристичких манифестација овог подручја, окупља велики број посетилаца који кроз сплаварење и рекреативну пловидбу упознају специфичан карактер реке и њене природне вредности. Спуштање низ брзаке Дрине представља специфичан доживљај који повезује авантуру, рекреацију и непосредан контакт са природним окружењем. Истовремено, приобални простор реке омогућава развој других туристичких активности, као што су одмор, гастрономски туризам и упознавање локалне традиције, чиме се природне вредности Дрине повезују са културним идентитетом Подриња (<https://www.serbia.travel/>).

Прва Дринска регата одржана је 1994. године, са циљем очувања сећања на традиционално сплаварење Дрином и промоције реке као значајног туристичког ресурса (<https://regata.rs/drinska-regata/>). Са аспекта културно-туристичке интерпретације, Дринска регата има посебан значај јер не представља само спортско-рекреативну манифестацију већ и простор оживљавања локалне историје, традиције и колективног сећања. Кроз причу о дринским сплаварима, начину живота уз реку и специфичном односу локалног становништва према Дрини, ова манифестација доприноси стварању аутентичног туристичког доживљаја и јачању идентитета Подриња. У контексту културних рута и интегралне туристичке понуде, Дринска регата може се посматрати као једна од тачака интерпретације културног пејзажа Дрине, у којој се природни елемент – река – повезује са нематеријалним наслеђем, односно традицијом сплаварења, локалним обичајима и причама које су током времена обликовале идентитет овог простора. На тај начин, Дрина престаје да буде само природна атракција и постаје носилац културних значења и туристичког доживљаја.

Интерпретација културног наслеђа Дрине и Подриња кроз туризам не подразумева само презентацију појединачних локалитета већ и њихово повезивање у јединствену тематску целину која посетиоцима омогућава разумевање историјских, митолошких и културних слојева простора. Такав приступ у складу је са савременим концептом културних рута, које повезују природно и културно наслеђе у интегрисан туристички производ и доприносе одрживом развоју дестинације. Полазишта о значају тематског повезивања природних и културних вредности, интерпретације наслеђа и креирања интегрисаних туристичких производа могу се применити и на концепт културних рута (Станић Јовановић, 2015; Stanić Jovanović & Cvetković, 2016). У случају Подриња, повезивање Дрине, средњовековних градова, манастира, археолошких локалитета и митолошког наслеђа у јединствену тематску целину представљало би основу за развој препознатљиве културне руте. Концепти тематске интерпретације, едукативног туризма и интегрисаних туристичких производа представљају теоријску основу која се може применити на њен развој.

Адекватно организована водичка служба у туризму има важну улогу у креирању аутентичног туристичког искуства, јер повезује материјалне елементе културног наслеђа са нематеријалним вредностима, локалним предањима, историјским догађајима и идентитетом заједнице. Повела ICOMOS-а о интерпретацији и презентацији локалитета културног наслеђа наглашава да интерпретација треба да допринесе разумевању значаја наслеђа, подстакне лично искуство посетилаца и омогући успостављање смислене везе између људи и места (ICOMOS, 2008). У контек-

сту туристичке валоризације Дрине и Подриња, развој квалитетне водичке службе има посебан значај, јер бројни локалитети и културни мотиви овог простора захтевају одговарајуће тумачење. Повезивањем природних вредности реке са културним локалитетима, историјским догађајима, митовима, локалним легендама и традицијама, туристички водичи могу допринети формирању јединственог туристичког доживљаја, јачању културног идентитета и препознатљивости дестинације.

Према Савету Европе, културне руте представљају „путеве културне сарадње који се заснивају на заједничком наслеђу и омогућавају интеркултурни дијалог кроз туризам“ (Council of Europe, 2010). Примена овог концепта на простор Дрине и Подриња подразумева могућност формирања тематске културне руте која би повезала природни феномен реке са материјалним и нематеријалним наслеђем овог подручја – од археолошких локалитета и средњовековних утврђења, преко манастира и места историјског памћења, до народних предања и митских представа везаних за реку. На тај начин, водичка служба постаје један од кључних фактора у креирању аутентичног туристичког искуства, јер омогућава посетиоцима да простор доживе кроз причу о његовој прошлости, култури и идентитету.

ЗАКЉУЧАК

Дрина представља природни, историјски и културни простор чији је идентитет обликован у међудејству историјских процеса, усмених предања, књижевности и колективног памћења. Анализа показује да се „мит о Дрини“ не може одредити као јединствен и непроменљив наратив, већ као процес културне митологизације реке. Предања о подизању вишеградске ћуприје, различита тумачења истих просторних обележја, Андрићево књижевно обликовање фолклорних мотива и присуство Дрине у језичком наслеђу сведоче о вишеслојности културног памћења Подриња.

Историјска анализа омогућава да се ови наративи поставе у одговарајући контекст и да се разликују документовани догађаји, усмена предања и њихове касније књижевне обраде. Такво разграничење не умањује вредност легенди, већ омогућава разумевање начина на који заједнице памте и симболички преобликују историјско искуство.

Очување предања о Дрини захтева њихово документовање, међугенерациско преношење и учешће заједница које их препознају као део сопственог наслеђа. Истовремено, потребно је ограничити ризике њиховог комерцијалног поједностављивања, представљања књижевне фикције као историјске чињенице и једностраног присвајања вишеслојног насле-

ђа. Контекстуализована и стручно заснована интерпретација различитих наратива посебно је значајна у случају Дрине, која истовремено представља државну границу и заједнички културни простор.

Туристичка валоризација Дрине треба да повеже природне вредности, историјске локалитете и нематеријално наслеђе у интегрисану тематску целину. Њен циљ не треба да буде стварање јединствене, комерцијално прилагођене приче, већ представљање различитих историјских и културних слојева Подриња. Повезивање историјске анализе, културног памћења, правне заштите и туристичке интерпретације може допринети очувању наслеђа, укључивању локалних заједница и одрживом развоју дестинације.

ЛИТЕРАТУРА

- Андрић, И. (1945). На Дрини ћуприја. Београд: Просвета.
- Бајовић, Р. В. (2022). Новак ковач и Раде неимар – историјске личности и књижевни артефакти. *Анали Филолошког факултета*, 34(1), 227–253.
- Базих, Ј. Д. (2022). Анализа фразеолошких јединица у роману Тврђава Меше Селимовића и њихових еквивалената у италијанском језику. *Узданица*, 19(2), 69–83.
- Дероко, А. (1950). Средњовековни градови у Србији, Црној Гори и Македонији. Београд: Просвета.
- Караџић, В. С. (1849). Српске народне пословице и друге различне као оне у обичај узете ријечи. Беч: Штампарија Јерменскога манастира.
- Марковић, Н. Б. (2014). Тајна приче понорнице (о обликовању наратива у роману На Дрини ћуприја Иве Андрића). *Узданица*, 11(2), 69–82.
- Милић, М., и Пејић, С. (ур.) (1998). *Сјоменичко наслеђе Србије: нејојкрејина културна добра од изузејној и великој значаја*. Београд: Републички завод за заштиту споменика културе.
- Милутиновић, Д., Вилић, Г., и Тошић, З. (2006). *Лозница и околина: водич*. Лозница: Центар за културу „Вук Караџић“.
- Павић, М. (1970). Историја српске књижевности барокног доба (XVII и XVIII век). Београд: Нолит.
- Станић Јовановић, С. (2015). Edukativna uloga ekskurzionog turizma. *Turističko poslovanje*, 15, 125–133.
- Чајкановић, В. (1973). Мит и религија у Срба. Београд: Српска књижевна задруга.
- Bascom, W. (1965). The forms of folklore: Prose narratives. *The Journal of American Folklore*, 78(307), 3–20.
- Council of Europe (2010). *Impact of European Cultural Routes on SMEs' Innovation and Competitiveness*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Halbwachs, M. (1992). *On Collective Memory*. Chicago: University of Chicago Press.

ICOMOS (2008). The ICOMOS Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites. Québec: International Council on Monuments and Sites.

Smith, L. (2006). Uses of Heritage. London: Routledge.

Stanić Jovanović, S., & Cvetković, M. (2016). Education through excursions in the function of sustainable development of tourism in the case of National Park Đerdap. Zbornik radova Geografskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, 64, 401–417. Tilden, F. (1957). Interpreting Our Heritage. Chapel Hill: University of North Carolina Press.

Timothy, D. J., & Boyd, S. W. (2003). Heritage Tourism. Harlow: Pearson Education.

ПРАВНИ И МЕЂУНАРОДНИ ДОКУМЕНТИ

Закон о културном наслеђу, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 129/2021.

Закон о потврђивању Конвенције о очувању нематеријалног културног наслеђа, „Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори“, бр. 1/2010.

Закон о потврђивању Оквирне конвенције Савета Европе о вредности културног наслеђа за друштво, „Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори“, бр. 1/2010.

Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society (Faro Convention), CETS No. 199, adopted on 27 October 2005.

UNESCO Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, adopted in Paris on 17 October 2003.

UNESCO (2015). Ethical Principles for Safeguarding Intangible Cultural Heritage. Paris: UNESCO.

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ

Дринска регата. Доступно на: <https://regata.rs/drinska-regata/>, приступљено 2. августа 2026.

Туристичка организација Србије. Доступно на: <https://www.serbia.travel/>, приступљено 31. јула 2026.

UNESCO World Heritage Centre (2007). Mehmed Paša Sokolović Bridge in Višegrad. Доступно на: <https://whc.unesco.org/en/list/1260/>, приступљено 10. августа 2026.

UNESCO World Heritage Centre (2016). Stećci Medieval Tombstone Graveyards. Доступно на: <https://whc.unesco.org/en/list/1504/>, приступљено 10. августа 2026.

SARA D. STANIĆ JOVANOVIĆ

Institute of Social Sciences, Belgrade

DUŠICA G. KOVAČEVIĆ

Institute of Social Sciences, Belgrade

SUMMARY

DRINA BETWEEN HISTORY AND MYTH: TOURISM VALORISATION OF THE CULTURAL IDENTITY OF THE DRINA REGION

The Drina River constitutes a historical, natural, and symbolic space whose significance extends beyond its function as a geographical and state border. Along its course, oral traditions, legends, linguistic expressions, and literary narratives have developed, contributing to the formation of the cultural memory and identity of the Drina region. This paper examines the relationship between historically documented facts and mythologized representations of the Drina, as well as the possibilities for integrating them into contemporary tourism interpretation. The research is based on an analysis of historical, folkloristic, legal, and tourism scholarship, relevant international standards governing the protection of cultural heritage, and selected examples of oral, literary, and phraseological heritage. The analysis demonstrates that the symbolic significance of the Drina is not founded on a single coherent myth, but rather on the interaction between historical experience, oral traditions, literature, and linguistic memory. Their tourism valorization requires a clear distinction among historical fact, legend, and literary adaptation, as well as respect for the principles of authenticity and for the participation of local communities in safeguarding and presenting intangible cultural heritage. The paper concludes that a professionally grounded interpretation of these layers may contribute to the development of distinctive cultural routes and the destination's sustainable development, without reducing local heritage to a commercially adapted narrative.

Keywords: Drina; Drina region; cultural memory; legend; intangible cultural heritage; legal protection; cultural tourism.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом Creative Commons Ауторство-Некомерцијално Међународна 4.0 (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial International 4.0 licence (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).